

SAĞLIK TURİZMİ KAPSAMINDA DİVRİĞİ DESTİNASYONUNUN SU KÜLTÜ

WATER CULT OF DİVRİĞİ DESTINATION WITHIN THE SCOPE OF HEALTH TOURISM

Figen ARSLAN KOÇKAYA

Divriği Nuri Demirağ Meslek Yüksekokulu/Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/Türkiye,
figenarslan@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7207-3247>

ÖZET

Sağlık turizmi kapsamında balneoterapi (su ile şifalanma), günümüzde modern tıbbın hastalıkların tedavisinde kullandığı protokollere alternatif olarak tercih edilen bir tür tedavi yöntemidir. Dünyanın çeşitli destinasyonlarında bulunan ve şifalı olduğuna inanılan kaynakların, içmelerin, kaplıcaların ve pınarların kimi hastalıkların tedavisinde kullanılması geleneği yüzyıllardan beri devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı, birçok turizm türünün gerçekleşmesi için gerekli zemine sahip olan Divriği destinasyonunun sağlık turizmi kapsamında da belirli oranda bir potansiyele sahip olduğunu belirtmektir. Divriği destinasyonunda, çoğu kırsal alanlarda olmak üzere şifalı olduğuna inanılan birçok su kaynağı vardır. Hastaların uğrak yeri olan bu suların şifa gücü, ziyaret eden insanların suyun şifalı olduğuna inanmaları temeline dayanmaktadır. Sağlık turizmi, dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir turizm türü olmaya devam etmektedir. Sivasın Divriği ilçesinin de sahip olduğu bu potansiyeli kullanması ile ilçe turizm gelirine olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Şifalanma, huzur bulma veya adağın yerine gelmesi gibi çeşitli sebeplerle ilçeye gelen turizm tüketicilerinin devamlılığının sağlanması ve sürdürülebilir turizm hedeflerinin yerine getirilmesi açısından gerek kamu gerekse özel sektörün ilçe turizminin yol haritasını etkileşimli ve koordineli olarak bir an önce belirlemeleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Divriği, Balneoterapi, Şifalı Su

ABSTRACT

Within the scope of health tourism, balneotherapy (healing with water) is a type of treatment method preferred as an alternative to the protocols used by modern medicine in the treatment of diseases today. The tradition of using sources, mineral springs, hot springs and springs believed to be healing in various destinations around the world in the treatment of certain diseases has been going on for centuries. The aim of this study is to indicate that the destination of Divriği, which has the necessary ground for the realization of many types of tourism, also has a certain potential within the scope of health tourism. There are many water sources believed to be healing in the destination of Divriği, most of which are in rural areas. The healing power of these waters, which are frequented by patients, is based on the belief of the people who visit that the water is healing. Health tourism continues to be an important type of tourism in our country as well as in the world. It is thought that the Divriği district of Sivas will contribute positively to the district's tourism income by using this potential. In order to ensure the continuity of tourism consumers who come to the district for various reasons such as healing, finding peace or fulfilling a vow and to fulfill sustainable tourism goals, both the public and private sectors need to determine the road map of the district's tourism in an interactive and coordinated manner as soon as possible.

Keywords: Health Tourism, Divriği, Balneotherapy, Healing Water

1.GİRİŞ

Günümüzde sağlık kavramı, kendimiz ve diğer insanlar adına istediğimiz basit “iyilik sağlık” kavramlarının çok ötesine geçmiş bulunmaktadır. Sağlık kavramı, “sağlık-hastalık” ikilemi ile sınırlandırılmayan veya sadece tıp branşları ile değerlendirilmeyen, bireyler ve toplumlar için hayati değere sahip, toplumsal gerçekliğin okunması için bir anahtar görevi üstlenmektedir (Illich, 1975).

21. yüzyılın küresel fenomeni olan sağlıklı yaşam turizmi, sağlık turizmi destinasyonlarının başarılı bir şekilde gelişmesi için bir zorunluluk haline gelmiştir. Her gün milyonlarca turist, zihinsel ve fiziksel sağlıklarını korumak ve iyileştirmek amacıyla dünyanın dört bir yanındaki destinasyonlara seyahat etmektedir. Turizm pazarı yoğun değişimlerle karakterize edilmektedir. Bu nedenle sağlık turizmi destinasyonlarının yöneticileri, sağlık turizmi tüketicilerine sunmayı taahhüt ettikleri hizmetleri güncel trendlere göre güncellemeli ve bu değişiklikleri dikkatli bir şekilde takip etmelidir. Bu şekilde, giderek daha talepkar ve sofistike hale gelen çağdaş turizm müşterilerin ihtiyaçlarını karşılayacak bütünsel sağlık turizmi ürünlerinin yaratılması mümkün olabilecektir (Milićević ve Jovanović, 2015).

Sağlığı koruma ve/veya iyileştirme süreci, önemini toplumsal düzeyde giderek daha fazla hissettiren güçlü bir istektir; öyle ki sağlık konusunun önemi tıp ve sağlık yönetimi bilimlerinin ötesine geçerek ekonomi, turizm, psikoloji, inanç vb. alanlarındaki uzmanların çalışma konularına dahil olmuştur. Sağlık kavramı planlı bir sisteme göre organize ve koordine edilmesi gereken projeleri kapsayan bir yapıda ve çok disiplinli bir çerçevede işbirliklerini de gerekli kılmaktadır. Toplumun karşı karşıya olduğu sorunları ve mevcut potansiyeli doğru bir şekilde analiz edilmeli, sağlık yönetimi politikaları, bireylerin ve gruplarının gelişimine uygun olarak doğru hedeflerle oluşturulmalıdır. Sağlığın nasıl algılandığı ve nasıl tedavi edildiği konusundaki gelişmelere paralel olarak, turizm pazarlaması uzmanları stratejilerini bu olgunun dinamikleri ve karmaşıklığıyla uyumlu hale getirmeli ve tüketicilerin giderek artan sağlık ihtiyaçlarını daha iyi karşılayan ürünler geliştirmeye devam etmelidir (Botoş, Stăncioiu, Radu ve Pârgaru, 2017).

Sağlık turizmi, turistlerin belirli hastalıklarının tedavi edilmesi veya zihinsel, fiziksel veya ruhsal iyilik durumlarının artırılması amacıyla seyahat etmelerini öngören genel turizmin bir dalıdır (Chang ve Beise-Zee, 2013; Yang ve diğerleri, 2015). Laesser'e (2011) göre, sağlık amacıyla yapılan seyahatler, güzellik ve yenilenme gibi ödüllendirici unsurları veya uyarıcı aktiviteler ve sporlar gibi daha zorlayıcı unsurları da içerebilmektedir. Hall'a (2011) göre sağlık turizmi, tıp, sağlıklı yaşam ve spa turizminin devamı niteliğindedir. Sağlık turizmi, herhangi bir hastalığı iyileştirmekle ilişkilidir ve turistlerin bu tür tedavilere ulaşabilmesi için başka ülkelere seyahat etmelerini öngörmektedir (Connell, 2013). Sağlıklı yaşam turizmi, "sağlık merkezleri" tarafından sağlanan hizmetler aracılığıyla turistlerin sağlık ve refahını korumaya veya geliştirmeye adanmış bir turizm koludur (Hritz, Sidman ve D'Abundo, 2014). Bazı araştırmacılar tarafından sağlık turizmi hizmetlerinin doğal kaynaklar gibi bazı temel belirleyiciler tarafından güçlendirilebileceğini vurgulamaktadır: belirli destinasyonlar aslında mineral sular, temiz hava veya özgün bir mikro iklim gibi kaynakları sağlık turizmini teşvik etmek ve yerel ekonomiyi geliştirmek için kullanabilmektedir (Ivanišević, 1999; Kušen, 2002). Tanıma göre doğal kaynakların, hem destinasyonun fiziksel özelliklerini (yani dağlar, göller, nehirler, deniz, ormanlar) hem de bunlarla ilişkili yan ürünlerini (yerel yiyecekler ve ilaçlar gibi) geleneksel kültürleri ve miraslarıyla birlikte kapsaması amaçlanmıştır (UNWTO, 2018). Moreno-González, León ve Fernández-Hernández (2020) çalışmalarında doğal kaynakların sağlıklı yaşamın iyileştirilmesi ve ayrıca sağlıklı yaşam destinasyonlarının imajının oluşturulması için gerekli bir koşul oluşturduğunu vurgulamışlardır.

Kutsal sular, genel olarak kutsallık anlayışını ve inançlarını şekillendirmede merkezi bir role sahiptir. Bir yandan, kutsal sular saflığı temsil ederken diğer yandan da insanları kirlenmekten korunmalıdır. Kutsal sular saflığı ve kutsallığı iletmekte, ancak aynı zamanda da kirlilikleri bünyesine almakta, onları nakletmekte ve dönüştürmektedir. Ruhsal saflık elde etme sürecinde, adanmışlar kutsalı kirletebilir çünkü kutsal suyun ilahi bir etkiye sahip olduğuna inanılır. Avrupa, Afrika ve Asya'daki farklı dinlerin geleneklerindeki ritüel uygulamaları ve inançları karşılaştırarak, suyun kültürler arası temel kapasitelerine dayalı olarak, kutsal suyun kültürel ve dini dünya görüşlerinde nasıl algılandığını anlamak mümkündür. Çünkü su, birçok dinde dikkate değer derecede benzer şekillerde kavramsallaştırılmakta ve kutsal olarak kullanılmaktadır (Oestigaard, 2017).

Su ve sağlık arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmalar ve şifa ritüelleri antik dönemlerden başlayıp günümüze kadar devam etmiştir. Okyanuslar, denizler, nehirler, yeraltı su kaynakları, pınarlar, içmeler, termal sular gibi çeşitli biçimleriyle su, insanların ruhsal ve fiziksel sağlıklarını olumlu yönde etkileyen faaliyetler açısından önemli bir temel oluşturmaktadır. Su kaynaklarına yakınlık ve suyun kullanımı ile bireylerin sağlığı ve refahı arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için birçok akademik çalışma yapılmıştır (Brito ve Silveira, 2024).

Balneoterapi turizmi, özellikle son yıllarda artan stres ve büyük yerleşim yerlerindeki modern yaşamın hızlı temposundan kaynaklanan hastalıklarla birlikte önemli ölçüde gelişim gösteren özel bir turizm biçimidir. Balneoterapi, içerdiği faaliyetlerin karmaşıklığından kaynaklanan bir dizi özellikler ile karakterize edilir.

Uluslararası literatürde suyun terapötik amaçlarla uygulanması için kullanılan terminoloji, menşe ülkesine göre değişmektedir. Bu durum, ortak terim kullanımında fikir birliğinin zor olduğunu ve kullanılan terminolojiyi anlamak için menşe ülkenin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, banyo yapmayı ifade eden balneoterapi kelimesi ile banyo yapmanın yanı sıra inhalasyon, çamur ve içme gibi diğer uygulamaları da içeren krenoterapi terimi arasında bir ayrım olduğu görülmektedir (Gutenbrunner, Bender, Cantista ve Karagülle, 2010). Her durumda, ister balneoterapi, krenoterapi, talasoterapi veya ister hidroterapi olsun, sağlık tesisi tıbbi son yıllarda bir atılım, kanıta dayalı bilime doğru bir ilerleme yaşamaktadır (de Hidrología Médica, 2016). Bu nedenle, balneoterapi ve krenoterapi uygulamalarının organizma üzerinde suyun kimyasal elementlerinin etkilerine ek olarak kaldırma kuvvetinin, fiziksel ve termal özelliklerinin kullanımına odaklandığı söylenebilmektedir. Mineral-tıbbi suyun ürettiği etkiler, su bileşiminde en fazla bulunan kimyasal elementlere bağlı olarak değişebilmektedir (Morer, Roques, Françon, Forestier, ve Maraver, 2017). Geleneksel olarak, balneoterapi tedavileri kas-iskelet ve romatoid bozuklukların önlenmesi, tedavisi ve rehabilitasyonunda kullanılmaktadır (Fioravanti, Karagülle, M., Bender, ve Karagülle, M. Z., 2017). Bununla birlikte, dermatolojik süreçlerde (Carbajo ve Maraver, 2018), kronik ağrıya dayalı immüno-inflamatuar hastalıklarda (Bai ve diğerleri, 2019; Gáti, Tefner, Kovács, Hodosi ve Bender, 2018), nörolojik hastalıklarda ve hatta psikiyatrik hastalıklarda (Matsumoto, 2018) olduğu gibi başka uygulamaları söz konusu olabilmektedir.

Tablo 1. Su Kullanılarak Gerçekleştirilen Tedavileri Tanımlamak İçin Kullanılan Terimler

Kavram/Kaynak	Tanım
Balneoklimatoterapi, Berlescu E., 1982	Sağlığı koruma, hastalığı tedavi etme veya tıbbi iyileşme için balneolojik faktörlerden oluşan bir kompleksin kullanılması
Balneo-terapi, French experts	Mevcut su kaynaklarının (mineral, termal veya deniz suyu hariç) tedavi amaçlı kullanımı
Krinoterapi (Crenotherapy), DEX, 1995	Mineral su kaplıcaları.
Kurativ tıbbi spa (Cură balneo-medicală/ Curative medical spa), Stăncioiu A. F., 1999	Sağlıklı olmak veya hastalıktan korunmak amacıyla kaplıcalara giden kişiler tarafından uygulanan su terapisi.
Fizyoterapi spa (Physiotherapy spa), Whitehurst, M., 2012	Kaplıcaların sunduğu iyileşme programları
Hidroterapi (Hydrotherapy), Marland, H., Adams, J., 2009	Suyun tedavi amaçlı kullanımı.
Spa, Eddy, M. D., 2010	Farklı fizyolojik ihtiyaçlar ve genel iyilik hali için uygulanan masaj ve hidrotermal prosedürler
Talassoterapi (Thalassotherapy spa-coastal), France, Italy, Spain	Ayrıcalıklı bir deniz alanında, tıbbi gözetim altında, hastalığı önleme veya tedavi etme amaçlı çoklu görev elemanları.
Termalizm (Termalism), France, Italy, Spain	Termal mineral suyun doğrudan kaynağından tedavi amaçlı kullanımı
Krenoterapi (Termalismul), Stăncioiulescu G. ve diğerleri, 2000	Termal merkezlerde şifalı mineral sıcak suların değerlendirilmesi ve kullanımına ilişkin genel faaliyetler.
Spa turizmi, (Turism balnear) Glăvan V., 2000	İç ve dış kullanım için gerekli termal ve mineral suyun sağlanması yolu.
Sağlık turizmi (Health tourism), Hall, 2013	Suyun sağlık iyileştirmede özel bir rol oynadığı turistik faaliyetler
Sağlık turizmi (Health tourism), UOTO, 1983	Mineral sulara ve iklime dayalı sağlık güvencesi

Kaynak: Carmen, I., Alexandrina, S., & Iuliana, C. (2016). Coordinates of developing the balneary tourism. *Management Strategies Journal*, 31(1), 308-316.

İl merkezine 178 kilometre mesafede yer alan Sivas'ın Divriği ilçesi bir çok turizm faaliyetinin gerçekleştirilmesine olanak sağlayabilecek potansiyele sahip destinasyon bölgelerinden biridir. Tarihi 1200'lü yıllara dayanan, birçok devlete ve beyliğe başkentlik yapmış bu tarihi ilçe, bugün hala farklı kökenden birçok insanın birlikte yaşadığı kültür zenginliğini bünyesinde barındırmaktadır. Coğrafi ve beşeri bakımdan doğal bir tabiat tarihi müzesi olan ilçe, şifalı yâda kutsal olduğuna inanılan bazı içme, çeşme, kaplıca ve kaynak sularına da ev sahipliği yapmaktadır. Çeşitli inançlardan veya farklı dünya görüşünden birçok insan, hastalıklarına şifa bulmak, manevi duygularını güçlendirmek, huzur bulmak veya dileklerinin kabul olması amacıyla bu şifalı suları ziyaret etmektedir.

Divriği destinasyonunda yer alan ve ziyaretçilerinin şifalı veya kutsal olduğuna inandıkları birçok kaynak suyu, çeşme veya kaplıcaların neredeyse tamamı bilimsel anlamda bir analize veya incelemeye tabi tutulmamıştır. Bunun en önemli sebebi ise, ziyaretçilerin suyun şifa özelliğinin onun kutsallığından kaynaklandığına olan inançlarıdır. Yani ziyaretçiler, bu suların bilimsel anlamda hastalıkları tedavi eden içeriğe sahip olması ile değil suyun kutsallığı sayesinde şifa bulduklarına inanmaktadırlar.

2. DİVRİĞİNİN SU KÜLTÜ

Divriği ilçe merkezine 21 kilometre mesafedeki Karasar köyü mevkiinde “Damlacık Kayası” suyu çocuk isteyen ailelerin uğrak noktaları arasındadır. Bu sudan içen bireylerin çocuk sahibi olduklarına inanmaları ve doğumun gerçekleşmesi halinde suyun bulunduğu yerde kurban kesilmesi şifalanmanın ritüelini oluşturmaktadır. Yine, Karasar köyünde bulunan “Günyarığı” çeşmesi, özellikle çocukların vücutlarında beliren ve iyileşmesi zor yaraların şifalanması için ziyaret edilmektedir. Çeşmeye getirilen hasta çocukların bu çeşme suyu ile banyo yaptırılması ile ritüel gerçekleştirilir.

Divriği Erikli köyü Erikli kaplıcaları ilçe merkezine 25 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. İlçenin sıcak su kaynaklarıdır. Özellikle safra kesesi, karaciğer, bağısak ve mide hastalıklarının şifalanmasında kullanılmaktadır. Her dönem yerli veya yabancı birçok kişi şifalanmak amacıyla bu suları ziyaret etmektedir. Halk arasında Erikli suyu “sodalı su”, “acı su” veya “maden suyu” olarak da bilinmektedir.

Divriği ilçe merkezine 48 kilometre uzaklıkta olan Dikmeçay (Eşge) köyü mevkiinde bulunan “Sülükpınarı” çeşmesi özellikle kadın hastalıkları, göz hastalıkları, egzema ve çeşitli deri hastalıklarının tedavisi için ziyaret edilmektedir. Vücudun hastalık bulunan bölgesine çeşmede bulunan sülüklerin yapıştırılması ile başlanan ritüel, sülüğün vücutta bulunan - inanişaya göre- pis kanı emmesi ile son bulur.

Divriği ilçe merkezine 20 kilometre uzaklıktaki Bahçeli (Pengürt) köyünde bulunan çeşme, deri ve özellikle egzema hastalığının tedavisi için ziyaret edilmektedir. Çeşmeden akan su ile hastalıklı bölgelerin yıkanması sağlanır.

Divriği ilçe merkezine 53,4 kilometre uzaklıkta Göçentaşı köyü mevkiinde Geyikbaba ziyaretinde bulunan ve sıtma pınarı olarak adlandırılan su, geçmiş zamanlardan beri sıtma hastalığından müzdarip kişilerin uğrak yeri olmuştur. Sıtma hastası bireylerin bu ziyaret su ile yıkanmalarının ardından şifalanma ritüeli tamamlanmış olur.

Divriği destinasyonunda tarih boyunca su kültürünün ve su ile şifalanma ritüelinin gerçekleştiği daha fazla sayıda içme ve su kaynağın var olduğu bilgisi aktarılmaktadır. Fakat günümüzde bahsi geçen bu su kaynaklarının tamamına yakını kaynağın kuruması, göç, inşaat yapımı ve tahrip sonucu yok olmuştur.

Su kültürü ile şifalanma inanişinin yanı sıra ulu zatların, savaşlarda şehit düşmüş komutanların, velilerin, dervişlerin ve ocak babalarının kabirlerinin ziyaret edilmesi ile şifalanacağına inanan insan sayısı da azımsanmayacak düzeyde olup bir başka çalışmada da bu konunun araştırılması düşünülmektedir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Divriği yüzyıllardan beri çeşitli medeniyetlere, beyliklere ve sancaklara başkentlik yapmış, birçok kültürden ve inanıştan insanları coğrafyasında barındırmış kadim yerleşim yerlerinden biridir. Jeolojik açıdan korunaklı bir bölgede yer alması, demir başta olmak üzere çok kıymetli madenleri barındıran yeraltı kaynaklarına sahip olması Divriği diğer ilçelerden ayıran en önemli özellikler arasında yer almaktadır. Ayrıca UNESCO dünya mirası listesinde yer alan Divriği Ulu Cami ve Şifahanesi ve çok kültürlü insan mozai ile Divriği müstesna yapıda bir ilçedir.

İlçe de hâlihazırda devam eden turizm faaliyetleri ilçenin ekonomik kalkınmasında yeterli etkinliği maalesef gösterememektedir. Bu durumun çeşitli sebepleri vardır. Şehir merkezine uzaklık, ulaşımın turizm talebini karşılamada yetersiz kalması, ekonomik geliri yüksek iş insanlarının sayısının fazlalığına karşın ilçeye yeterli ekonomik iş birimi desteğinin verilmemesi, turizm konusunda kamu ve özel işbirliği planlarının yetersiz olması bu sebeplerden en belirgin olanlarıdır.

Dağ keçisi ve yabani hayvan gözlemciliği, doğa ve kanyon yürüyüşleri, Çaltı çayı rafting sporları, inanç turizmi, kültür turları kapsamında şehir gezisi gibi birçok turizm çeşidine halihazırda ev sahipliği yapan Divriği ilçesi su ile şifalanma kültürü sayesinde sağlık turizmi potansiyeline de sahip olduğunu göstermektedir.

Turizm günümüzde birçok ülkenin ve destinasyon bölgesinin kalkınmasında göz ardı edilemez öneme sahip en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır. İlçenin turizm potansiyelinden hak ettiği geliri alabilmesi için turizm ile ilgili gereken alt ve üst yapı çalışmalarını ivedilikle gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu amaçla Divriği ilçesinde sivil toplum oluşumları başta olmak üzere, belediye, kaymakamlık, özel sektör ve üniversite temsilcilerinin bir araya gelerek bir turizm kalkınma planı hazırlamaları ilçenin gelişimi ve kalınması bakımından hayati öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Bai, R., Li, C., Xiao, Y., Sharma, M., Zhang, F., & Zhao, Y. (2019). Effectiveness of spa therapy for patients with chronic low back pain: an updated systematic review and meta-analysis. *Medicine*, 98(37), e17092.
- Botoş, A., Stăncioiu, A. F., Radu, A. C., & Pârgaru, I. (2017). Youngsters' opinions on health, health tourism and balneotherapy tourism. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, Vol. 6, No. 2.
- Brito, M., & Silveira, L. (2024). Water, health and well-being, and tourism: analysis of a triangular relationship in Portugal. *Tourism Recreation Research*, 1-11.
- Chang, L., & Beise-Zee, R. (2013). Consumer perception of healthfulness and appraisal of health-promoting tourist destinations. *Tourism Review*, 68(1), 34-47.
- Carbajo, J. M., & Maraver, F. (2018). Salt water and skin interactions: new lines of evidence. *International journal of biometeorology*, 62, 1345-1360.
- Carmen, I., Alexandrina, S., & Iuliana, C. (2016). Coordinates of developing the balneary tourism. *Management Strategies Journal*, 31(1), 308-316.

- Connell, J. (2013). Contemporary medical tourism: Conceptualisation, culture and commodification. *Tourism management*, 34, 1-13.
- Fioravanti, A., Karagülle, M., Bender, T., & Karagülle, M. Z. (2017). Balneotherapy in osteoarthritis: facts, fiction and gaps in knowledge. *European Journal of Integrative Medicine*, 9, 148-150.
- Gáti, T., Tefner, I. K., Kovács, L., Hodosi, K., & Bender, T. (2018). Erratum: Correction to: The effects of the calcium-magnesium-bicarbonate content in thermal mineral water on chronic low back pain: a randomized, controlled follow-up study. *International Journal of Biometeorology*, 62(5), 907-907.
- Gutenbrunner, C., Bender, T., Cantista, P., & Karagülle, Z. (2010). A proposal for a worldwide definition of health resort medicine, balneology, medical hydrology and climatology. *International Journal of Biometeorology*, 54, 495-507.
- Hall, C. M. (2011). Health and medical tourism: a kill or cure for global public health?. *Tourism review*, 66(1/2), 4-15.
- Hritz, N. M., Sidman, C. L., & D'Abundo, M. (2014). Segmenting the college educated generation Y health and wellness traveler. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 31(1), 132-145.
- Illich, I. (1975). *Némésis médicale* (Vol. 9, pp. 351-364). Paris: Seuil.
- Ivanišević, G. (1999). Marine remedies of the island of Lošinj-the basis for the development of health and spa tourism. *Turizam*, 47, 132-149.
- Kušen, E. (2002). Health tourism. *Tourism*, 50, 175-188.
- Laesser, C. (2011). Health travel motivation and activities: insights from a mature market-Switzerland. *Tourism Review*, 66(1/2), 83-89.
- Matsumoto, S. (2018). Evaluation of the role of balneotherapy in rehabilitation medicine. *Journal of Nippon Medical School*, 85(4), 196-203.
- Miličević, S., & Jovanović, D. (2015, October). Wellness tourism—competitive basis of European health tourism destination. In *DIEM: Dubrovnik International Economic Meeting*, 2(1), 851-863.
- Moreno-González, A. A., León, C. J., & Fernández-Hernández, C. (2020). Health destination image: The influence of public health management and well-being conditions. *Journal of Destination Marketing & Management*, 16, 100430.
- Morer, C., Roques, C. F., Françon, A., Forestier, R., & Maraver, F. (2017). The role of mineral elements and other chemical compounds used in balneology: data from double-blind randomized clinical trials. *International journal of biometeorology*, 61, 2159-2173.
- Oestigaard, T. (2017). Holy water: the works of water in defining and understanding holiness. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Water*, 4(3), e1205.

World Tourism Organization & European Travel Commission (WTO & ETC). *Exploring Health Tourism-Executive Summary*; UNWTO: Madrid, Spain, 2018.

Yang, J. Y., Paek, S., Kim, T., & Lee, T. H. (2015). Health tourism: Needs for healing experience and intentions for transformation in wellness resorts in Korea. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 27(8), 1881-1904.